

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ВІСНИК
АГРАРНОЇ НАУКИ ПРИЧОРНОМОР'Я
Науковий журнал

*Виходить 4 рази на рік
Видається з березня 1997 р.*

Випуск 4 (92) 2016

Економічні науки
Сільськогосподарські науки
Технічні науки

Миколаїв
2016

Засновник і видавець: Миколаївський національний аграрний університет.

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ №19669-9469ПР від 11.01.2013 р.

Збірник включено до переліку наукових фахових видань України, затвердженого наказами Міністерства освіти і науки України від 13.07.2015 р. №747 та від 16.05.2016 р. №515.

Головний редактор: В.С. Шебанін, д.т.н., проф., чл.-кор. НААН

Заступники головного редактора:

І.І. Червен, д.е.н, проф.

І.П. Атаманюк, д.т.н., доц.

В.П. Клочан, к.е.н., доц.

М.І. Гиль, д.с.-г.н., проф.

В.В. Гамаюнова, д.с.-г.н., проф.

Відповідальний секретар: Н.В. Потриваєва, д.е.н., проф.

Члени редакційної колегії:

Економічні науки: О.В. Шебаніна, д.е.н., проф.; Н.М. Сіренко, д.е.н., проф.; О.І. Котикова, д.е.н., проф.; Джулія Олбрайт, PhD, проф. (США); І.В. Гончаренко, д.е.н., проф.; О.М. Вишневська, д.е.н., проф.; А.В. Ключник, д.е.н., проф.; О.Є. Новіков, д.е.н., доц.; О.Д. Гудзинський, д.е.н., проф.; О.Ю. Єрмаков, д.е.н., проф.; В.М. Яценко, д.е.н., проф.; М.П. Сахацький, д.е.н., проф.; Р. Шаундерер, Dr.sc.Agr. (Німеччина)

Технічні науки: Б.І. Бутаков, д.т.н., проф.; В.І. Гавриш, д.е.н., проф.; В.Д. Будаков, д.т.н., проф.; С.І. Пастушенко, д.т.н., проф.; А.А. Ставинський, д.т.н., проф.; А.С. Добишев, д.т.н., проф. (Республіка Білорусь).

Сільськогосподарські науки: В.С. Топіха, д.с.-г.н., проф.; Т.В. Підпала, д.с.-г.н., проф.; А.С. Патрєва, д.с.-г.н., проф.; В.П. Рибалко, д.с.-г.н., проф., академік НААН; І.Ю. Горбатенко, д.б.н., проф.; І.М. Рожков, д.б.н., проф.; І.П. Шейко, д.с.-г.н., професор, академік НАН Республіки Білорусь (Республіка Білорусь); С.Г. Чорний, д.с.-г.н., проф.; М.О. Самойленко, д.с.-г.н., проф.; Л.К. Антипова, д.с.-г.н., проф.; В.І. Січкарь, д.б.н., проф.; А.О. Лимар, д.с.-г.н., проф.; В.Я. Щербаков, д.с.-г.н., проф.; Г.П. Морару, д.с.-г.н. (Молдова)

Рекомендовано до друку вченою радою Миколаївського національного аграрного університету. Протокол № 11 від 29.11.2016 р.

Посилання на видання обов'язкові.

Точка зору редколегії не завжди збігається з позицією авторів.

Адреса редакції, видавця та виготовлювача:

54020, Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9,

Миколаївський національний аграрний університет,

тел. 0 (512) 58-05-95, <http://visnyk.mnau.edu.ua>, e-mail: visnyk@mnau.edu.ua

© Миколаївський національний аграрний університет, 2016

ІНДИКАТОРИ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

О. М. Вишневська, доктор економічних наук, професор

О. О. Христенко, магістр

Миколаївський національний аграрний університет

Проведено узагальнення результатів колективної експертної оцінки індикаторів формування економічної безпеки держави у взаємозв'язку усіх чинників впливу. Обґрунтовано пріоритетність макроекономічного та продовольчого індикаторів, соціальних й демографічних чинників впливу у гарантуванні економічної безпеки держави з урахуванням глобалізаційного впливу. Визначено пріоритетність монетарного, зовнішньоекономічного, фіскально-боргового та інвестиційно-інноваційного індикаторів. Обумовлено передумови гарантування національної економічної безпеки через забезпечення балансу інтересів між державою й суспільством з урахуванням глибини і масштабів зовнішніх і внутрішніх загроз та можливих викликів, у тому числі екологічного характеру.

Ключові слова: економічна безпека, глобалізація, економічні загрози, національні інтереси, пріоритетність, індикатори.

Постановка проблеми. За сучасних умов розвитку світової спільноти виникає питання швидкої адаптації державних систем до змін глобального середовища через посилення впливу геополітичних важелів, які мають, переважно силовий характер. Зважаючи на тісноту зв'язку у розвитку національної економіки держави із глобальними процесами і взятими зобов'язаннями, питання гарантування національної й економічної безпеки посилює свою значимість. Економічна безпека повинна гарантувати державну незалежність і є передумовою її економічного розвитку, зростання добробуту населення, розвитку фінансової системи тощо. Політика економічної безпеки є дієвою за умови визначеної стратегії і тактики поведінки у глобальному середовищі. Стратегічні напрями гарантування економічної безпеки передбачають чіткі завдання й напрями їхнього розв'язання, методи застосування засобів й підходів, можливість їхньої адаптації з метою нейтралізації загроз.

Тактика економічної безпеки є більш динамічною частиною політики економічної безпеки, що змінюється залежно від

дії внутрішніх і зовнішніх загроз, зміни пріоритетності національних економічних інтересів тощо. Складність та мінливість економічної та соціальної ситуації потребує застосування різноманітних тактичних заходів щодо гарантування економічної безпеки. Визначення стратегії і тактики сприятиме повноцінному функціонуванню системи гарантування економічної безпеки, здійсненню ефективної політики економічної безпеки [1].

У Конституції України зазначено, що разом із захистом суверенітету і територіальної цілісності України гарантування її економічної безпеки є найважливішою функцією держави, справою всього українського народу. Економічній безпеці притаманний інтегративний характер, оскільки вона є результатом спільних зусиль усієї нації, що виявляється через дії усіх гілок влади (від всеукраїнського рівня до місцевого), наявних у державі сил і засобів, об'єднань громадян та окремих осіб [2].

З метою забезпечення дієвої реалізації заходів, передбачених державною стратегією економічної безпеки, коригування економічної політики, реалізацію заходів щодо соціально-економічного зростання, визначення економічних пріоритетів, створення надійної системи економічної безпеки та її дієвого функціонування, контроль за їх виконанням покладено на Раду національної безпеки і оборони України. Вагомою складовою гарантування економічної безпеки держави є правові й інституціональні засади, гнучкість і адаптивність системи прийняття рішень, у тому числі відносно норм міжнародного права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність питання визначається широким колом досліджень не лише теоретико-методологічного, а і практичного характеру, як з точки зору аналітичної оцінки індикаторів економічної безпеки держави, так і необхідності встановлення тісноти зв'язку із глобалізаційними процесами. Значний внесок у дослідження питання зроблено вітчизняними і зарубіжними вченими, з-поміж яких: Богатуров О. Д., Буянов В. С., Вафіна Н. Х., Долгов С. І., Думная Н. Н., Євстигнєєв В. Р., Замятін Д. Н., Колесов В. П., Кочетов Е. Г., Моїсеєв М. М., Савчук В. К., Сапір Є. В., Соколов В. В., Чешков М. О., Яковець Ю. В. Актуальність питання підтверджують світові тенденції у посиленні впливу геополітичних важелів.

Постановка завдання. Гарантування економічної безпеки є складним і багатовекторним процесом, який включає комплекс внутрішньодержавних заходів й механізмів. Процес гарантування економічної безпеки у напрямі забезпечення національних інтересів держави і кожного громадянина передбачає адаптацію внутрішнього права до міжнародних норм та обов'язкове виконання взятих зобов'язань, впорядкування взаємовідносин на міжнародному рівні з метою нейтралізації загроз, формування передумов до забезпечення безпеки суспільства.

Метою дослідження є узагальнення результатів колективної експертної оцінки індикаторів економічної безпеки за вагомістю впливу та пріоритетністю, виявлення можливостей щодо упередження й нейтралізації загроз, отримання національних інтересів держави у глобальному середовищі.

Виклад основного матеріалу дослідження. На рівень економічної безпеки держави впливає значна кількість факторів, сукупна дія яких ще більше підсилює їх вплив. Внутрішні фактори впливають на економічну безпеку держави переважно через продовольче самозабезпечення, зовнішні – діють на макроекономічному рівні, але впливають на передумови забезпечення економічної безпеки. З метою виявлення основних чинників впливу на формування економічної безпеки держави необхідно провести діагностику основних індикаторів, виявити їхню пріоритетність та обумовити можливості нейтралізації загроз. За результатами проведеного дослідження узагальнено сукупність індикаторів формування економічної безпеки держави і виявлено основні пріоритетні чинники, що здійснюють вплив на інтегральний показник економічної безпеки. У дослідженні використано колективну експертну оцінку, яка була проведена магістрами обліково-фінансового факультету. Результати дослідження узагальнено авторами за методом, який запропоновано Національною академією управління.

Виявлено, що до основних критеріїв, які необхідно враховувати під час розрахунку загроз національним економічним інтересам, відносять: макроекономічний показник, продовольчу складову, соціально-демографічний показник, монетарний індикатор, фіскально-боргову складову, зовнішньоекономічний

показник, інноваційний показник, інвестиційний показник, показник екологічної сталості (рис. 1).

Рис. 1. Питома вага чинників впливу на рівень економічної безпеки держави за результатами експертної оцінки

Джерело: узагальнено авторами

Пріоритетними критеріями впливу на формування економічної безпеки є макроекономічний показник, продовольча складова, соціально-демографічний показник, монетарний індикатор, фіскально-боргова складова, інноваційний показник, інвестиційний показник, які становлять 80,0% впливу на інтегральний показник економічної безпеки держави і мають найвищий ваговий коефіцієнт. Серед виявлених критеріїв впливу на економічну безпеку через макроекономічну стабільність найбільш пріоритетними є рівень ВВП на душу населення, рівень тінізації економіки, рівень безробіття, рівень тривалого

безробіття, темп приросту ВВП, які у сукупності становлять 70,0% впливу (рис. 2). Зазначені критерії є базисом для побудови макроекономічного прогнозу у розвитку держави. Саме макроекономічний індикатор визначено основним базисом у гарантуванні економічної безпеки держави, усі інші індикатори є наслідком стабілізації макроекономічної ситуації, що підтверджується досвідом інших країн світу. Подібне твердження може бути пов'язане із позиціями держави у рейтингу Всесвітнього Економічного Форуму (ВЕФ) за інтегральним індексом глобальної конкурентоспроможності, який має тенденцію до поступового зниження, у першу чергу – через погіршення макроекономічних показників. Індекс глобальної конкурентоспроможності України за методикою ВЕФ скоротився з 73 місця — у 2014 році, до 79 місця у 2016 році (серед 140 країн). Найвищі позиції у рейтингу ВЕФ у 2016 році займали: Швейцарія, Сінгапур, США, Німеччина, Нідерланди та Японія.

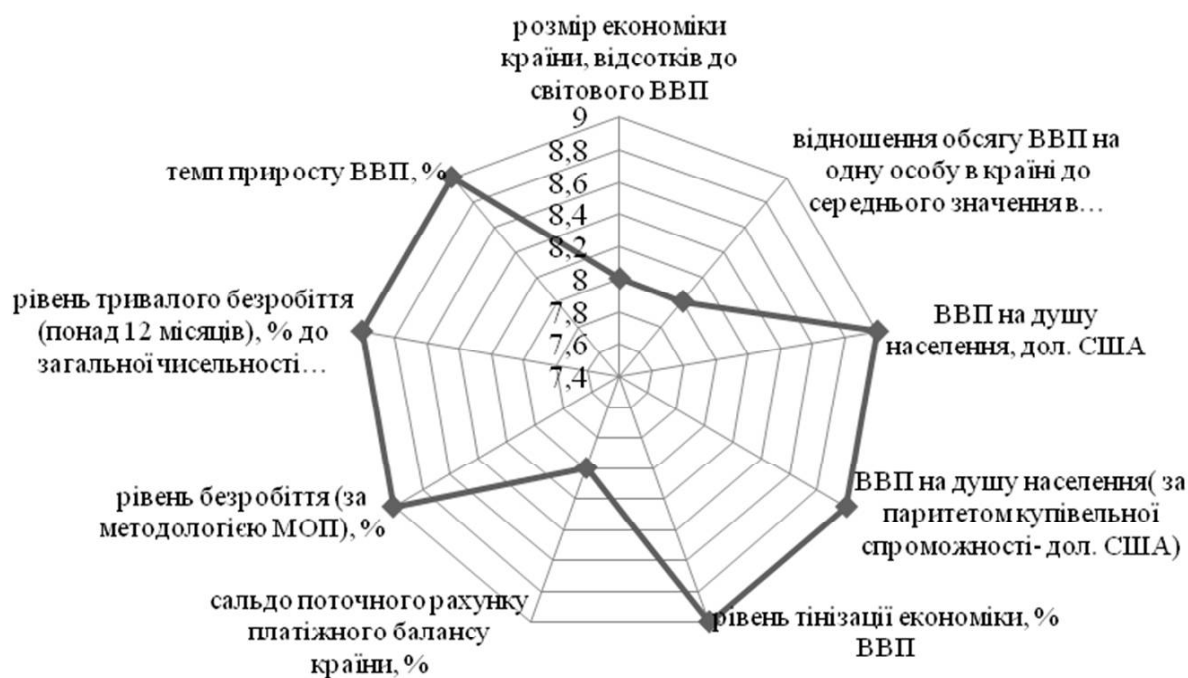

Рис. 2. Питома вага впливу макроекономічного показника на рівень економічної безпеки держави за результатами експертної оцінки

Джерело: узагальнено авторами

Другою за пріоритетністю визначено продовольчу складову, як основу безпеки суспільства. Пріоритетними критеріями впливу на економічну безпеку держави у взаємозв'язку із продо-

вольчою складовою є: добова калорійність харчування людини й величина прожиткового мінімуму у частині набору продуктів харчування, які у сукупності з іншими становлять 60,0% впливу.

Вагомим є вплив соціальних критеріїв впливу, у тому числі через тісний зв'язок із демографічною ситуацією в країні та окремих її регіонах. Пріоритетними критеріями впливу на економічну безпеку держави у зв'язку із соціально-демографічними показниками є: обсяг видатків зведеного бюджету на охорону здоров'я та освіту, рівень злочинності, норма бідності, які становлять 60,0% впливу. Окремо виділено зв'язок соціально-демографічного показника із темпами поширення важких та соціальних хвороб, а також швидкість діагностування й попередження важких хвороб, у тому числі серед дітей (рис. 3). Експертами обумовлено, що недостатність діагностування важких хвороб на ранніх стадіях, поширення соціальних хвороб серед населення загострює демографічну ситуацію, виступає основною передумовою старіння населення.

Рис. 3. Питома вага впливу соціально-демографічного показника на рівень економічної безпеки держави за результатами експертної оцінки

Джерело: узагальнено авторами

Оцінка зв'язку із монетарними показниками засвідчує, що пріоритетними критеріями впливу є індекс зміни офіційного

курсу гривні до долара США та рівень інфляції, які становлять 50,0% впливу. До монетарних критеріїв впливу віднесено: валові міжнародні резерви України, частку кредитів в іноземній валюті, рівень доларизації грошової маси, обсяг готівки, питома вага довгострокових кредитів, індекс зміни офіційного курсу гривні до долара США. Окремо виділено зв'язок із темпами зростання залежності від зовнішніх джерел фінансування та умовами надання зовнішніх кредитних ресурсів, а також сталістю банківської системи держави. У 2016 році міжнародними експертами ВЕФ визначено, що стан банківської системи держави не сприяє її економічному розвитку, характеризується найвищими цінами за надання фінансових послуг, що суттєво обмежує їхню доступність.

Пріоритетними критеріями впливу у фіскально-борговій складовій формування є відношення державного та гарантованого державного боргу та частка податків у структурі державного бюджету, які становлять 40,0% впливу. До фіскально-боргових критеріїв впливу віднесено: відношення обсягу державного та гарантованого державного боргу до ВВП, відношення обсягу зовнішнього боргу до ВВП, відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення зовнішнього державного боргу до доходів державного бюджету, частка податків у структурі державного бюджету, рівень податкового навантаження, податкова справедливість, відношення боргу прямих податків до непрямих (рис. 4).

Визначено, що через вплив факторів глобального середовища та внутрішні загрози, які пов'язані із військовим конфліктом на сході країни, низьким рівнем зростання ВВП та платоспроможного попиту населення, інфляційними процесами, зростанням рівня зовнішніх зобов'язань країни, станом банківської системи, а також скорочення світових цін на експорт товарів, позиції країни у світовому рейтингу характеризуються зниженням рівня глобальної конкурентоспроможності протягом 2016 року: 130-те місце — за індексом якості органів державної влади, 134-те місце — за рівнем макроекономічної

стабільності, 121-ше місце — за станом фінансових ринків, 106-те місце — за рівнем розвитку товарних ринків.

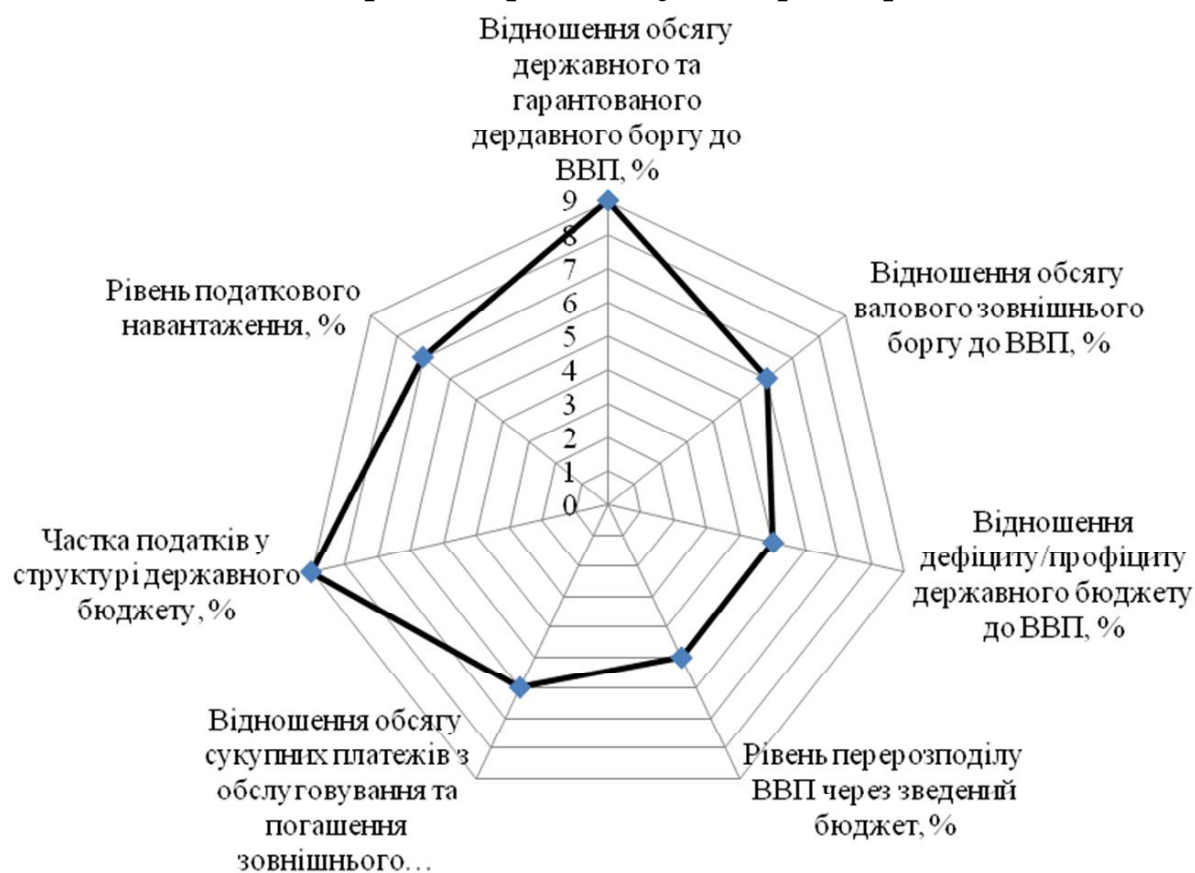

Рис. 4. Питова вага впливу фіскально-боргової складової на рівень економічної безпеки держави за результатами експертної оцінки

Джерело: узагальнено авторами

Відкритість економіки та високотехнологічний експорт у сукупності становлять 55,0% впливу на зовнішньоекономічну складову формування економічної безпеки, яка включає: відкритість економіки, коефіцієнт покриття експортом імпорту, питому вагу високотехнологічного експорту, сировини у експорті товарів. Рівень видатків на науково-технічні роботи та рівень фінансування інноваційної діяльності (% від ВВП) є пріоритетними у інноваційній складовій і становлять 50,0% впливу. Визначено тісноту зв'язку із умовам ведення бізнесу, захистом прав інвесторів, рівнем бюрократії, що у сукупності мотивує інвесторів до розробки інвестиційних проектів, їхнього освоєння у реальних секторах економіки.

До інноваційних критеріїв віднесено: частку високотехнологічної продукції у загальному обсязі реалізованої промис-

лової продукції, рівень видатків на науково-технічні роботи, рівень фінансування інноваційної діяльності, питому вагу підприємств, що впроваджували інновації у загальній кількості промислових підприємств, питому вагу реалізованої інноваційної продукції в обсязі промисловості.

Інноваційний чинник є передумовою розвитку галузей економіки держави з огляду на підвищення їхньої конкурентоспроможності, що є пріоритетним у забезпеченні нарощування виробничих потужностей. Питома вага інноваційного продукту у загальному обсязі зовнішньої торгівлі має тенденцію до скорочення з 3,2 у 2000 році до 1,2% у 2015-2016 роках, що засвідчує негативні тенденції у гарантуванні інвестиційно-інноваційної й зовнішньоекономічної безпеки держави.

За результатами дослідження обґрунтовано, що пріоритетними критеріями впливу є інтегральний індекс інвестиційної сприятливості бізнес-середовища, рівень інвестування та частка прямих інвестицій, які у сукупності з іншими здійснюють основний вплив на інвестиційний показник й сприяють економічному зростанню.

Отже, створення передумов до гарантування економічної безпеки держави є основою її розвитку, зростання позицій у світовому середовищі за рівнем глобальної конкурентоспроможності. Саме тому пріоритетність індикаторів обумовлена, з позиції вагомості кожної групи чинників, за рівнем впливу на позиції конкурентоспроможності держави, а основою економічної безпеки держави виступають макроекономічна, продовольча, соціально-демографічна і монетарна безпека, слідством гарантування яких є фіскально-боргова, інвестиційно-інноваційна, зовнішньоекономічна безпека.

Експертами обумовлено потребу в оцінці екологічного індикатору з урахуванням зростаючого впливу екологічних загроз та посилення негативних тенденцій у навколишньому середовищі усіх регіонів світу.

Висновки. Основні засади у розвитку держави обумовлені потребою у гарантуванні національної економічної безпеки. За результатами експертної оцінки, яку було проведено магістрами обліково-фінансового факультету Миколаївського

НАУ, визначено, що формування передумов до гарантування економічної безпеки держави має вагомий вплив макроекономічних та продовольчих чинників, соціально-демографічних критеріїв. Забезпечення економічної безпеки держави повинно ґрунтуватися на реалізації системних заходів, спрямованих на макроекономічну стабілізацію, створення передумов для підвищення стандартів життя населення через зростання темпів розвитку національної економіки, а також зміцнення позицій у формуванні продовольчої безпеки й зниження рівня імпоротної залежності.

Пріоритетність індикаторів формування економічної безпеки держави повинна відображати відповідні підходи у стратегії її забезпечення, а основою гарантування національної економічної безпеки держави повинно бути створення передумов для забезпечення балансу інтересів між державою та суспільством з урахуванням глибини і масштабів зовнішніх й внутрішніх загроз та можливих викликів, у тому числі екологічного характеру.

Список використаних джерел:

1. Дергачев В.А. Глобальная геоэкономика (трансформация мирового экономического пространства): [научная монография]. — Одесса : ИПРЭИ НАНУ, 2003. — 238 с.
2. Конституція України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua/>
3. Міжнародні організації світу [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
4. Современная глобализация : Состояние и перспективы. — М. : ЛЕНАНД, 2010. — 304 с.
5. World Economic Forum [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.weforum.org/>.

*О. Н. Вишневская, О. О. Христенко. **Индикаторы формирования экономической безопасности государства.***

Обобщены результаты коллективной экспертной оценки индикаторов формирования экономической безопасности страны во взаимосвязи всех факторов влияния. Обоснована приоритетность макроэкономического и продовольственного индикаторов, социальных и демографических факторов влияния в гарантировании экономической безопасности страны с учетом влияния глобализации. Выявлена приоритетность монетарного, внешнеэкономического, фискального и долгового, инвестиционного и инновационного индикаторов. Обусловлены предпосылки гарантирования национальной экономической безопасности через обеспечение баланса интересов

между государством и обществом с учетом глубины и масштабов внутренних и внешних рисков, в том числе экологического характера.

Ключевые слова: экономическая безопасность, глобализация, экономический риски, национальные интересы, приоритетность, индикаторы.

O. Vyshnevskа, O. Khrystenko. **Adaptative approach guarantee in the state environmental safety.**

It has been made a summary of the results of collective expert assessment of indicators' formation of economic security in the country with the connection of all influencing factors. It has been grounded the priority of macroeconomic and food indicators, social and demographic factors of influence in ensuring the economic security of the country, taking into consideration the influence of globalization. It was revealed the priority of monetary, foreign economic, fiscal and debt, investment and innovation indicators. Due to the conditions of guaranteeing national economic security it is done by providing a balance of interests between the state and the society taking into consideration the depth and scope of internal and external risks, including environmental issues.

Key words: economic security, globalization, economic risks national interests, the priority indicators.

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

- Н. В. Потриваєва, І. В. Агеєнко.** Забезпечення матеріально-технічними ресурсами в системі управління підприємством. 3
- О. М. Вишневська, О. О. Христенко.** Індикатори формування економічної безпеки держави 12
- І. В. Гончаренко, А. Ю. Козаченко.** Експорт аграрної продукції регіону в контексті глобальних тенденцій..... 23
- О. Д. Витецька, А. В. Виборна.** М'які батарейки із відходів деревини як інноваційне джерело енергії..... 33
- Ю. А. Кормишкін.** Систематизація та класифікація елементів бізнес-інфраструктури аграрного підприємництва 41
- С. О. Горбач.** Особливості інституціонального забезпечення регіонального ринку праці 51
- О. А. Боднар.** Інституційне забезпечення сільського розвитку. 61
- О. С. Альбеценко.** Нормативно-правове забезпечення екологічної політики держави. 70

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

- В. В. Базалій, Є. О. Домарацький, А. В. Добровольський.** Агротехнічний спосіб пролонгації фотосинтетичної діяльності рослин соняшнику 77
- М. М. Корхова, О. А. Коваленко, А. В. Шепель.** Оцінка енергетичної ефективності вирощування пшениці м'якої озимої залежно від строків сівби та норм висіву насіння. 85
- Т. В. Сахно, В. П. Петренкова.** Вміст фенольних сполук та морфометричні показники у зразків-диференціаторів соняшнику за умов ураження вовчком..... 92
- В. Г. Кушнеренко, М. В. Шугаєва.** Ріст молодняку свиней як один з основних показників продуктивності..... 101
- Є. М. Алхімов, В. Ю. Шевченко, С. І. Пентилюк.** Гематологічні особливості ремонтних цьоголіток осетроподібних риб (*ACIPENSERIFORMES*) 106

Є. М. Зайцев. Співвідносна мінливість селекційних ознак
молочної худоби голштинської породи 114

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

V. Havrysh, M. Shatohin. Alternative fuels and effect on
agricultural machines' efficiency 121

V. Hruban'. Development of compositional scheme of
technological module for corn-harvesting 128

Д. В. Бабенко, О. А. Горбенко, Н. А. Доценко, Н. І. Кім.
Дослідження засобів механізації отримання насіння овоче-
баштанних культур..... 137

О. С. Садовой. Сравнительный анализ массостоймых
показателей однофазных трансформаторов и реакторов с
прямоугольными и шестигранными сечениями стержней
стержневого витого магнитопровода..... 143

**Д. Ю. Шарейко, І. С. Білюк, А. М. Фоменко,
О. В. Савченко, О. С. Кириченко.** Синтез слідкувальної
системи на основі п'єзоелектричного двигуна 154